

LEGISLATÍVA V OBLASTI BIOMASY V EURÓPSKEJ ÚNII A V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.

Štefan Pepich, Technický a skúšobný ústav pôdohospodársky, Rovinka.

Mnohé legislatívne opatrenia EÚ smerujúce k obnoviteľným zdrojom energie vyplývali a nadväzovali na strategické vysoké ciele deklarované v Kyótskom protokole. Protokol z tretej celosvetovej konferencie strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy, konanej v Japonskom Kyóte v roku 1997, zaväzuje signatárov znížiť svoje emisie skleníkových plynov v priemere o 5,2 % do roku 2012 oproti skutočnosti v roku 1990. Limity jednotlivých štátov sú pritom veľmi odlišné. K najvyššiemu zníženiu sa zaviazala Európska únia a to až 8 % .

Snaha štátov EÚ o podporu využívania obnoviteľných zdrojov energie (OZE) je jasne formulovaná v Bielej knihe z 26. 11. 1997 v ktorej je stanovený 12 % podiel OZE z celkovej spotreby energie v cieľovom roku 2010.

V poslednom období však EÚ prehodnotila túto stratégiu zameranú hlavne na ekológiu a otázky energie a OZE sa stávajú otázkami hlavne strategickými a politickými.

Energia je kľúčom v podpore Európe pri dosahovaní cieľov zameraných na rast, pracovné miesta a trvalo udržateľný rozvoj. Vysoké ceny ropy zameriavajú pozornosť na zvyšujúcu sa závislosť Európy na dovoze energie.

Bolo potrebné aby Únia na túto výzvu výrazne reagovala. Hlavní predstavitelia štátov a vlád Únie v októbri 2005 na neformálnom samite v Hampton Court potvrdili dôležitosť energetickej politiky v reagovaní na výzvy globalizácie. Zohľadňujúc túto skutočnosť Komisia uskutočňuje dôkladné prehodnotenie svojej energetickej politiky s tromi hlavnými cieľmi:

- konkurencieschopnosť
- trvalo udržateľný rozvoj
- bezpečnosť dodávok

V rámci kontextu silnejšieho hospodárskeho rastu medzi základné prvky tejto politiky patrí silnejší hospodársky rast, potreba znížiť energetický dopyt; zvýšenie dôvery v obnoviteľné energetické zdroje, vzhľadom na potenciál spojený s domácou výrobou týchto zdrojov a s ich trvalo udržateľným rozvojom; diverzifikácia energetických zdrojov a zvýšenie medzinárodnej spolupráce. Tieto prvky môžu Európu podporiť pri znižovaní závislosti na dovoze energie, zvýšení udržateľného rozvoja a stimulovaní rastu a pracovných miest.

Na dosiahnutie úspechu si to vyžaduje súvislé riadenie týchto cieľov a ich vhodný časový plán. Do procesu budú zahrnuté mechanizmy na zaangažovanie členských štátov, zástupcov Európskeho parlamentu a zúčastnených strán.

Akčný plán rozvoja biomasy je materiál, ktorý má k týmto cieľom napomôcť. Je to oznámenie Komisie zo 7. decembra 2005 a má slúžiť ako návod na vypracovanie národných akčných plánov.

Komisia predkladá svoj akčný plán v tomto širšom kontexte integrovanej a súvislej energetickej politiky a najmä podpory obnoviteľných energetických zdrojov. Len jeden komponent opatrení je potrebný dosiahnuť, aby sa splnili uvedené ciele, je však dôležitý, pretože biomasa v súčasnosti predstavuje asi polovicu obnoviteľnej energie, ktorá sa využíva v EÚ.

EÚ v súčasnosti pokrýva biomasou 4 % svojich energetických potrieb. Ak by naplno využila jej potenciál, do roku 2010 by viac než zdvojnásobila využívanie biomasy, v súlade s osvedčenou poľnohospodárskou praxou, pri zabezpečení trvalo udržateľnej výroby bez

významného ovplyvnenia domácej výroby potravín. Vstupom Bulharska a Rumunska do EÚ sa zlepšila dostupnosť biomasy a ďalšie možnosti poskytuje aj dovoz.

Bioenergia sa vyrába z dreva, odpadu a poľnohospodárskych plodín. Situácia v jednotlivých krajinách EÚ pri využívaní biomasy je rôzna. V niektorých pokrýva energia z biomasy až 20 % spotreby energia (Fínsko, Rakúsko, Švédsko). Cieľom Únie je do roku 2010 zdvojnásobiť podiel biomasy na jej energetickom využívaní. Viedlo by to k zníženiu dovozu ropy o 8%, zabránenie emisií skleníkových plynov v hodnote 209 miliónov ton ekvivalentov CO₂ ročne a vytvoreniu približne 300 000 pracovných miest v poľnohospodárstve a lešnictve. Podiel fosílnych palív na energetickom mixe EÚ poklesne z 80% na 75%, čo znamená 8% pokles dovozu nespracovanej ropy. To môže celkovo pozitívne ovplyvniť ceny ropy – a pohonných hmôt. Emisie skleníkových plynov poklesnú o 209 miliónov ton ekvivalentu CO₂ ročne, čo pomôže Únii splniť záväzky Kjótskeho protokolu.

Vo využívaní biomasy je najďalej Švédsko – už dnes sa bioenergia využíva vo veľkej miere na vykurovanie budov, výrobe elektriny a posilnením použitia biopalív sa chce krajina postupne úplne zbaviť závislosti na dovážanej rope.

Plán načrtáva 31 opatrení pre podporu biomasy v kúrení, chladení, tvorbe elektrickej energie a doprave (biopalivá). Hlavnými navrhovanými opatreniami sú:

- nová legislatíva EÚ pre využitie obnoviteľných zdrojov, vrátane biomasy pre vykurovanie a chladenie,
- možná revízia smernice o biopalivách, ktorá stanoví národné ciele pre podiel biopalív na celkovej spotrebe a zaviazá zosobovateľov aby používali biopalivá,
- národné akčné plány pre biomasu v členských krajinách,
- rozvoj výskumnej agendy, pod taktovkou korporátneho sektora, spolu so spustením „technologickéj platformy pre biopalivá“;
- výskum biopalív druhej generácie, ktorými by sa dali poháňať motorové vozidlá (biomasa-na-tekutinu, biomass-to-liquid – BTL).

Základným cieľom energetickej politiky krajín EÚ je:

- zabezpečenie dostatočného množstva zdrojov energie pri maximalizácii úspor energie na strane spotreby,
- zabezpečiť bezpečné a plynulé dodávky energie pri vyváženej štruktúre jej jednotlivých zložiek, aby v prípade výpadku jedného energetického zdroja mohol byť tento výpadok nahradený iným zdrojom.

Pre posilnenie energetickej sebestačnosti, členské štáty EÚ kladú stále väčší dôraz na využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Cieľom EÚ je do roku 2010 dosiahnuť 12 %-ný podiel OZE na celkovej spotrebe energie, do roku 2020 tento podiel zvýšiť na 25 % a do roku 2040 dokonca na 50 %.

Aj v hospodárstve Slovenskej republiky má energetika významné miesto. V januári 2006 bola uznesením 29/2006 vlády SR prijatá energetická politika Slovenskej republiky.

Dlhodobá koncepcia energetickej politiky je založená na trvalom znižovaní energetickej náročnosti ekonomiky. Cieľ je formulovaný tak, aby sa jej realizáciou zabezpečila dostupnosť energie pre všetkých konečných spotrebiteľov v reálnom čase a na ekonomicky efektívnom princípe. Cieľom energetickej politiky SR v dlhodobom horizonte je:

- zabezpečiť taký objem výroby elektriny, ktorý pokryje dopyt na ekonomicky efektívnom princípe,
- zabezpečiť s maximálnou efektívnosťou bezpečnú a spoľahlivú dodávku všetkých foriem energie v požadovanom množstve a kvalite,
- znižovať podiel hrubej domácej spotreby energie na hrubom domácom produkte – znižovanie energetickej náročnosti.

Pre dosiahnutie cieľov energetickej politiky sa stanovujú okrem iných aj tieto základné priority:

- zvyšovať podiel obnoviteľných zdrojov energie na výrobe elektriny a tepla s cieľom vytvoriť primerané doplnkové zdroje potrebné na krytie domáceho dopytu,
- podporovať využívanie alternatívnych palív v doprave.

Slovenská republika takmer 90 % primárnych energetických zdrojov zabezpečuje nákupom mimo teritórium vnútorného trhu EÚ. Jediným významnejším domácim energetickým zdrojom je hnedé uhlie, nakoľko vlastná ťažba zemného plynu a ropy je nevýznamná. Z tohto dôvodu neustále rastie význam obnoviteľných zdrojov energie (biomasa, vodná energia, geotermálna energia, slnečná energia, veterná energia).

Hrubá domáca spotreba energie zahŕňa primárnu produkciu v Slovenskej republike (hnedé uhlie, ropa, zemný plyn, teplo a elektrina) a je upravená o saldo dovozu a vývozu a čerpanie zo zásob. Hrubá domáca spotreba energie bola v roku 2005 cca 810 PJ, čo predstavuje 19,35 Mtoe.

Podiel OZE na celkovej spotrebe energie v Slovenskej republike predstavuje necelé 4 %, to znamená v prepočte 32,4 PJ, čo predstavuje 0,774 Mtoe, pričom podiel biomasy na celkovej spotrebe energie je asi 1 %, to znamená 0,19 Mtoe.

Z celkového pohľadu na územie SR môžeme konštatovať, že potenciál obnoviteľných zdrojov energie je pomerne vysoký. Viac ako 45 % územia tvorí poľnohospodárska pôda a 37 % územia tvorí lesná pôda. Odhaduje sa, že podiel biomasy predstavuje viac ako 40 % všetkých obnoviteľných zdrojov energie v Slovenskej republike. Z charakteristiky územia je zrejmé, že sa jedná predovšetkým o poľnohospodársku a lesnícku biomasu, ktorá vzniká ako:

- druhotná surovina (odpad) pri hlavnej výrobnjej činnosti
- účelovo pestovaná biomasa.

V oblasti konkrétnych zámerov programu využívania biomasy sa predpokladá, že v programovacom období 2007 až 2013 sa bude realizovať nasledovný program:

- pri zabezpečovaní tepelnej energie pre poľnohospodárske podniky vybudovať ročne minimálne 30 tepelných zariadení na spaľovanie biomasy s priemerným inštalovaným výkonom 300 kW, čo predstavuje investičné náklady okolo 200 mil. Sk,
- pri ponuke biomasy na trh k výrobe tepelnej energie pre komunálnu sféru, vybudovať ročne minimálne 20 tepelných zariadení s priemerným inštalovaným výkonom 1,5 MW, čo predstavuje investičné náklady okolo 400 mil. Sk,
- prehodnotiť možnosti rekonštrukcie veľkých energetických zariadení s možnosťou využitia pôdohospodárskej biomasy náhradou za časť používaných fosílnych palív. Ročný objem vhodnej biomasy je 1 mil. ton,
- pre kombinovanú výrobu tepla a elektriny vybudovať ročne minimálne 15 bioplynových staníc s priemerným inštalovaným výkonom 500 kW, čo predstavuje investičné náklady okolo 500 mil. Sk. Ročná výroba by predstavovala 81 GWh elektrickej energie a 29,1 TJ tepla,
- pre výrobu paliva pre maloodberateľov prehodnotiť riešenie výroby tvarovaných palív z pôdohospodárskej biomasy (brikety, pelety).

Vyššiemu využívaniu biomasy prispievajú aj legislatívne opatrenia, ktoré budú smerovať:

- prijať ustanovenie o povinnosti prednostne nakupovať elektrinu vyrobenú z OZE,
- uzákoniť dlhodobú garanciu pevných výkupných cien na obdobie 10 až 15 rokov,
- uľahčiť podmienky pre výrobcu elektriny z OZE na zariadeniach do 5 MW,

a ďalšie legislatívne opatrenia.

Veľkú pomoc pri vyššom využívaní OZE a biomasy na energetické účely očakávame od účinnej informačnej kampane medzi obyvateľstvom, vysokou podporou vzdelávania

a urýchlenou a účinnou podporou vedy a výskumu v danej oblasti. Celkovú produkciu biomasy bude možné v budúcnosti zvýšiť o účelovo pestovanú biomasu vo forme energetických rastlín a rýchlorastúcich drevín, táto činnosť je v súčasnosti len v začiatkoch. Na energetické využitie musíme počítať aj s produkciou výliskov a výpalkov, ako odpadu z výroby rastlinných olejov a bioetanolu, ktorých produkcia sa odhaduje na 400 tis. ton.

Praktické využívanie biomasy na energetické využitie, je s prihliadnutím na zdroje a energetický potenciál, veľmi nízke.

Slovenská republika, ako člen EÚ sa otázkou podpory obnoviteľných zdrojov energie (OZE) zaoberá na národnej úrovni. V programovom vyhlásení vlády SR z r. 2006 sa uvádza, že vláda SR vytvorí podmienky pre vyššie využívanie obnoviteľných zdrojov energie pri výrobe elektriny a tepla, ako aj využívanie biopalív v doprave. Vláda bude podporovať efektívne a racionálne využívanie domácich energetických surovinových zdrojov s cieľom znížiť závislosť od dodávok energetických zdrojov. Vláda SR pripraví motivačné pravidlá pre využívanie obnoviteľných zdrojov energií a zvyšovanie energetickej efektívnosti a získanie podpory z fondov EÚ v týchto oblastiach.

V energetickej politike SR z r. 2000 sa uvádza, že v súčasnosti sa žiadny obnoviteľný zdroj energie nevyužíva v dostatočnej miere, a z celkovej spotreby primárnych energetických zdrojov pokrývajú obnoviteľné zdroje energie len 2,6 %. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja SR z októbra 2001 je ďalším dokumentom pre všetky rezorty, ktorý priamo vyzýva k postupnej náhrade neobnoviteľných zdrojov za obnoviteľné, ktorých potenciál je na území Slovenska veľký – najmä biomasu, geotermálna energia, vodná energia, slnečná energia a veterná energia. V dokumente sa priamo poukazuje na významný podiel pôdohospodárstva pri riešení tejto problematiky formou netradičných zdrojov energie, ako sú bionafta, bioplyn, slama a drevoštiepka.

V „Strednodobej koncepcii politiky pôdohospodárstva na roky 2004 až 2006“ z decembra 2003 v časti poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel sa počíta aj s využívaním pôdy na pestovanie rastlín, ktoré nebudú využívané na výrobu potravín. Predkladaný materiál nadväzuje na **Koncepciu využívania obnoviteľných zdrojov energie**, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 282 z 23 apríla 2003 a ktorá priblížila základný rámec pre rozvoj využívania OZE.

Rozvoj využívania dendromasy ako významného prvku OZE je nevyhnutný aj s ohľadom na ambiciózne indikatívny cieľ výroby elektrickej energie na úrovni 31 % z celkovej spotreby elektriny do roku 2010, ktorý Slovenská republika prijala v rámci prístupových rokovaní s EÚ a ktorý spolu s indikatívnymi cieľmi ostatných členských krajín zabezpečí dosiahnutie spoločného cieľa EÚ uvedeného v smernici č. 2001/77/ES o podpore elektrickej energie vyrábanej z obnoviteľných zdrojov energie na vnútornom trhu. Vláda SR prijala 07.07.2004 uznesením č. 667 Správu o pokroku v rozvoji obnoviteľných zdrojov energie, vrátane stanovenia národných indikatívnych cieľov pri využívaní obnoviteľných zdrojov energie, ktorý uvádza ako národný cieľ výroby elektriny z OZE na úrovni 19 %. V súčasnosti je podiel elektrickej energie vyrobenej z OZE 15 %. Za progresívny krok možno považovať schválenie Koncepcie využívania poľnohospodárskej a lesníckej biomasy na energetické účely vládou SR 1.12.2004 uznesením č. 1149.

Využívaním OZE sa zaoberajú hlavne energetické zákony: Zákon č. 656/2004 Z. z. o energetike, Zákon č. 657/2004 Z. z. o tepelnej energetike a Zákon č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov. Na základe zákona o regulácii v sieťových odvetviach stanovuje vo svojich výmeroch Úrad pre reguláciu sieťových odvetví (ÚRSO) výkupné ceny energií. Ceny energií z obnoviteľných zdrojov sú stanovené len na obdobie jedného roku, čo je veľký nedostatok.

Legislatíva k ochrane životného prostredia, teda hlavne ovzdušia, vody a pôdy sa zaoberá limitnými hodnotami emisií i zdrojov znečisťovania, ale odvolávky alebo zmienky o OZE

v nich nie sú. Zákon 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii o kontrole znečisťovania životného prostredia, Zákon č. 478/2002 Z. z. o ochrane ovzdušia, Vyhláška MŽP SR č. 409/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú emisné limity a podmienky prevádzkovania zdrojov znečisťovania ovzdušia, Vyhláška MŽP SR č. 706/2002 Z. z. o zdrojoch znečisťovania ovzdušia, o emisných limitoch, podmienok prevádzkovania a kategorizácii zdrojov znečisťovania.

Do novelizovaných energetických zákonov sa vkladali pomerne veľké očakávania pri podpore obnoviteľných zdrojov energie. Ako však ukázala prax, očakávaný nárast využívania OZE sa nedosiahol.

Podrobnou analýzou jednotlivých zákonov sa zaoberá materiál Analýza vplyvu platnej legislatívy na podporu využívania biomasy na energetické účely a návrh na ďalšie riešenie, ktorý bol schválený vládou SR v marci 2006 uznesením č. 218.

Zvýšenie podielu výroby elektriny z OZE boli zaznamenané po prijatí samostatných zákonov o OZE v niektorých štátoch EÚ. Podľa skúseností z okolitých krajín (Nemecko, Rakúsko, Česká republika) ako optimálne riešenie sa javí prijatie samostatného zákona o využívaní OZE alebo novelizovať energetické zákony.

V súčasnosti je v záverečnej fáze prejednávania dokument „Stratégia vyššieho využitia obnoviteľných zdrojov energie v SR“, ktorej cieľom je, na základe aktuálneho vývoja vo svete a v Európskej únii, vykonať inventarizáciu súčasného poznania potenciálov jednotlivých obnoviteľných zdrojov energie, prehodnotiť možnosti využitia komerčne zavedených technológií, návrh strategických cieľov do roku 2015 a návrh opatrení na ich dosiahnutie. Pritom budú využité všetky doteraz prijaté koncepčné materiály a dokumenty z oblasti využitia obnoviteľných zdrojov energie.

Napriek prijatím koncepčným materiálom, ktoré sa zaoberajú OZE a ich využitím, nedošlo v rámci Slovenska k očakávanému zvýšeniu využívania OZE. Aj keď z legislatívy a smerníc EÚ vyplývajú pre SR určité záväzky v oblasti legislatívy, doposiaľ nebol schválený samostatný zákon o obnoviteľných zdrojoch energie a o jeho zaradení do legislatívnej prípravy sa len uvažuje.

Záverom možno konštatovať, že aj naďalej na Slovensku sú najväčšou zábranou rozvoja využívania biomasy na energetické účely nedokonalé legislatívne opatrenia v tejto oblasti a hlavne nezáujem kompetentného Ministerstva hospodárstva túto oblasť riešiť.